

Управління культури та охорони культурної спадщини
Черкаської обласної державної адміністрації

Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова
бібліотека імені Тараса Шевченка» Черкаської обласної ради

Серія «Черкащини славетні імена»

ЛЮДИНА. ДИРЕКТОР. ОСОБИСТІТЬ

**(До 100-річчя від дня народження
Є. П. Кузьменко)**

Біобібліографічний нарис

Черкаси 2024

УДК 016:027.53(477.46)
Л64

Укладачі	Н. В. Адешелідзе О. І. Дяглюк
Редакторка	О. І. Дяглюк

Л64 **Людина. Директор. Особистість : до 100-річчя від дня народження Є. П. Кузьменко** : біобібліогр. нарис / Упр. культури та охорони культур. спадщини Черкас. облдержадмін., Комун. закл. «Обл. універс. наук. б-ка ім. Тараса Шевченка» Черкас. облради ; [уклад.: Н. В. Адешелідзе, О. І. Дяглюк]. – Черкаси : ОУНБ ім. Тараса Шевченка, 2024. – 16 с.

Біобібліографічний нарис виданий до 100-річчя від дня народження першої директорки Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка Євдокії Кузьменко – фундаторки бібліотечної справи Черкащини.

Видання розраховане на бібліотечних працівників, краєзнавців та всіх, хто цікавиться історією культури краю.

УДК 016:027.53(477.46)

Від укладачів

Є особистості, які навіки вписали ім'я в літопис української історії, які залишили по собі настільки значний професійний спадок, що навіть через десятиліття колеги пам'ятають і з вдячністю згадують кожну пораду, досягнення, мудру настанову.

Символічно, що цьогоріч, коли відзначаємо 125-ліття заснування першої публічної бібліотеки в м. Черкаси, 70 років, як вона набула статусу обласного закладу, пів століття з часу відкриття нової будівлі, виповнюється 100 років від дня народження першої директорки Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка Євдокії Кузьменко. Із цієї нагоди працівники книгозбірні підготували біобібліографічний нарис «Людина. Директор. Особистість» про фундаторку бібліотечної справи, яка зробила заклад відомим на всю Україну.

Видання містить інформацію про життєвий і професійний шлях Євдокії Петрівни, бібліографію її праць та літературу про життя і діяльність, матеріали про відкриття нової будівлі бібліотеки.

ФУНДАТОРКА БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ ЧЕРКАЩИНИ

Бібліотека... Для когось це сакральне місце, що є центром мудрості, добра та знань, де панує Її Величність Книга. Саме таким оазисом була Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка для її першої директорки Євдокії Кузьменко, любов'ю на все життя, храмом серця і простором, де співала її невгамовна душа.

Євдокія Петрівна була не лише бібліотекарем-професіоналом, а й Людиною – ерудованою, інтелігентною, доброзичливою, легкою у спілкуванні, могла дати слушну пораду і зрозуміти проблеми кожного.

Шлях до книги

Євдокія Кузьменко народилася 10 березня 1924 року в с. Галаганівці на Чигиринщині. Хтозна, як склалася б доля простої селянської дівчини, якби не мудрість найріднішої людини. Батько розумів ціну освіченості й перспективи, які відкривають знання, бажав кращої долі своїм дітям. «Вчись, тоді і людям науку нестимеш», – говорив тато доньці, бо думав, що вона стане педагогом.

Природний розум та допитливість змалку вели Євдокію до книги, до читання, що згодом і стало визначальним у виборі професії. Тож коли настав час, пішла за покликом серця і вступила до Кременчуцької бібліотечної школи, яку закінчила 1941 року. Відтоді її життя було пов'язане із книгою. Тепер не лише особисто насолоджувалася читанням, а й запалювала іскорки любові до літератури в серцях усіх, хто опинявся поруч.

1944 року організувала сільську бібліотеку в рідній Галаганівці. Протягом десяти років – із 1944 по 1954-й – очолювала Чигиринську районну бібліотеку. Це були часи розквіту закладу, бо директорка була справжньою подвижницею.

Після війни, щоб поповнити фонд, щоб бібліотека жила, вона ходила по під хатами і збирала книги.

Отриманої освіти Євдокії Петрівні було замало, тому 1952 року закінчила Харківський бібліотечний інститут. Вона повсякчас вчилася, цікавилася новинками, тримала руку на пульсі не лише суспільних подій, а і професійних інновацій: фахові видання, періодика, методичні матеріали та наукові статті з бібліотекознавства, новини економічного й культурного життя Черкаської області – усе це додавало впевненості, надихало на підкорення нових вершин. Висока працездатність, відданість справі, бажання передати свою зацікавленість іншим не залишилися непоміченими.

Розвиток, розквіт, нові перспективи

1954 року було утворено Черкаську область. Її керівництво зосередило зусилля на розбудові найважливіших ділянок народного господарства. Оскільки бібліотечну галузь розглядали як важливу складову культурного розвитку краю, виникла потреба реорганізації діючих та утворення нових закладів обласного рівня, які мали поряд з обслуговуванням читачів виконувати функції методичних центрів для бібліотек області. Так у квітні 1954 року міську бібліотеку ім. В. В. Маяковського реорганізували в обласну бібліотеку для дорослих. Її першим директором і було призначено Євдокію Кузьменко.

За 30 років діяльності на посаді зарекомендувала себе вмілим, енергійним, самовідданим організатором і фахівцем. Євдокія Петрівна мала хист створювати в колективі творчу, ділову атмосферу. Під її керівництвом працівники проводили значну роботу зі становлення бібліотеки як установи обласного рівня.

Коли Євдокія Кузьменко очолила бібліотеку, вона знаходилася на

вул. Карла Маркса, 14 (нині – Остафія Дашкевича) у приміщенні колишнього магістрату і розміщувалася в п'яти невеличких кімнатках на другому поверсі. На час організації обласної бібліотеки її книжковий фонд налічував 32 тис. видань, передплатували 64 назви газет та 246 журналів. У 1954 році штат складався із 29 осіб, із яких – 21 бібліотекар.

Під керівництвом Євдокії Петрівни проводили значну роботу з

формування та організації книжкового фонду, і вже станом на 1 січня 1956 року він налічував 71 654 примірники. Обласній бібліотеці виділили додаткові кімнати на першому поверсі, кошти на ремонтні роботи та облаштування. Загальна площа закладу становила 500 кв. м. Але і цього було недостатньо. Завдяки клопотанням Євдокії Петрівни, наприкінці 1963 року бібліотеці виділили більше приміщення в новому житловому будинку по вул. Ільїна, 285 (нині – Надпільна). Але це не вирішило проблему, оскільки 50 тис. примірників видань довелося розмістити у приміщенні обласного архіву.

Колектив бібліотеки мав багато професійних планів. Унаслідок неодноразових звернень директора в 1969 році було прийнято рішення будівництва типового триповерхового приміщення із цоколем. Його спорудження розпочали 1971 року і звели за рекордні строки – один рік і вісім місяців. 27 грудня 1973 року відбулося урочисте відкриття нової будівлі, площа якої складала 4956 кв. м.

Таким чином з'явилася можливість раціонально розташувати фонди з урахуванням їх специфіки, організувати оптимальну систему обслуговування.

Це була справжня перемога Євдокії Кузьменко, адже нарешті було обладнано нові спеціалізовані відділи, сектори, зал каталогів і лекційний зал на 200 місць, відділ зберігання фондів. Виділено просторі приміщення для відділів комплектування, обробки літератури, МБА, обмінно-резервного фонду, сектору реєстрації читачів і контролю, технічних служб. Створено відділ іноземної літератури, зріс спектр видань англійською, німецькою та іншими мовами. На момент переїзду в нове приміщення фонд складав більше 500 тисяч примірників!

Збільшився штат працівників, що дало змогу акти-

візувати діяльність закладу, розширити зв'язки з культурно-освітніми установами.

Тепер у стінах обласної бібліотеки проводили масштабні заходи. Великою популярністю користувалися читацькі конференції, літературні вечори, зустрічі з письменниками, зокрема М. Нагнибідю О. Ющенком, О. Бердником, Г. Донцем, В. Собком, В. Петльованим, М. Гірником, Н. Тихим, А. Лебедеком, І. Ле, тут свої твори читали М. Негода, М. Ліхцов, М. Дашківський. Уперше в бібліотеці виступив молодий Василь Симоненко!

Велике значення директорка надавала наближенню книги до читача за місцем виробництва і проживання, організації масових заходів за межами бібліотеки. Євдокія Петрівна завжди цікавилася, хто і що читає, могла дати фахову пораду й настільки зацікавити книгою, що байдужих просто не залишалося. Тож до діяльності закладу активно долучалася громадськість. З ініціативи Євдокії Кузьменко став традиційним звіт бібліотеки перед населенням.

Не можна оминати увагою таку важливу сторінку історії, як централізація бібліотечної системи, яка докорінно змінювала організацію, підхід до роботи. Усе це випало робити Євдокії Кузьменко: було нелегко, але вона працювала з віддачею, не шкодувала сил і часу, щоб процес проходив плавно. Директорка побувала в кожному районі, знала кожну бібліотеку й завжди знаходила вихід зі складних ситуацій.

Завдяки наполегливості, ініціативності керівника, її вмінно допомагати молодим спеціалістам у професійному розвитку, чітко організувати виробничий процес, проведенню цікавих масових заходів з популяризації книги, бібліотека стала однією із кращих у країні.

За зразкову роботу з обслуговування читачів двічі отримували звання «Колектив високопродуктивної праці, високої культури і зразкового громадського порядку» (1975 і 1977 рр.). У 1976-1977 роках обласна універсальна наукова бібліотека була представлена на Виставці досягнень народного господарства. У 1977 році колектив було нагороджено Дипломом Міністерства культури I ступеня, премійовано бібліобусом. У 1978 році взяли участь у Виставці досягнень народного господарства України й отримали бронзову медаль. У 1980 році – знову учасники ВДНГ УРСР, де бібліотеку відзначили Дипломом II ступеня. У 1982 р. заклад занесено на обласну Дошку пошани.

Євдокія Петрівна – організатор і активний учасник ряду республіканських та обласних наукових конференцій та семінарів, зокрема й міжвідомчих. Вона спрямовувала роботу на партнерство і співпрацю з бібліотеками інших систем і відомств. З її ініціативи на базі кращих сільських закладів проводили зональні семінари бібліотечних працівників. Євдокія Кузьменко вважала, що саме приклад кращих допомагає активізувати роботу з популяризації книги.

В обласній бібліотеці кипіло життя. Євдокія Петрівна була активною та небайдужою, енергійною, вимогливою. Вона намагалася зробити заклад передовим, сучасним, прагнула до змін та розвитку. І, без сумніву, зібрала навколо себе однодумців, виховала не одне покоління Фахівців із великої літери, які й нині залишаються вірними настановам мудрої керівниці.

Праця Є. П. Кузьменко була гідно поцінована державою: нагороджена орденом «Знак Пошани», медалями «За трудову доблесть» і «Ветеран праці», бронзовою медаллю ВДНГ України, відзнаками місцевих органів влади, їй було присвоєно звання «Заслужений працівник культури».

Директор активно презентувала заклад не лише на обласному, а й на вищих рівнях. Відстоювала інтереси працівників культури й жителів Черкас як де-

путат міської та районної ради кількох скликань. Це тільки додавало авторитету в очах читачів та громадськості загалом.

2 липня 1996 року перестало битися серце фундаторки бібліотечної справи Черкащини Євдокії Кузьменко. Але вона залишила по собі добру пам'ять колегам, для яких багато років була взірцем.

Ця чудова жінка була вірною дружиною, люблячою і лагідною мамою – справжньою берегинею родини. Весняна пора, коли вона прийшла в цей світ, наділила Євдокію Петрівну щедрим на тепло серцем, невичерпною енергією, лагідністю, а душу збагатила любов'ю до близьких людей.

Публікації Євдокії Кузьменко

1. Міжрайонні наради бібліотечних працівників / Є. Кузьменко // Черкас. правда. – 1956. – 31 лип. (№ 178). – С. 3.
2. Досвід нашої бібліотеки / Євдокія Кузьменко // Літ. газ. – 1958. – 21 січ. (№ 6). – С. 4.
3. Багатства бібліотек – народу / Я. Кузьменко // Черкас. правда. – 1960. – 25 трав. (№ 122). – С. 2.
4. Бути пропагандистами сільськогосподарських знань / Я. Кузьменко // Черкас. правда. – 1962. – 14 квіт. (№ 88). – С. 3.
5. Їх життя гідне наслідування / Є. Кузьменко // Пропагуємо літературу про рідний край : з досвіду роботи бібліотек. – Київ, 1962. – С. 27–30.
6. У кілька рядків : [метод. семінар бібл. прац. Київ. та Черкас. обл.] / Є. Кузьменко // Черкас. правда. – 1962. – 5 верес. (№ 210). – С. 3.
7. Семінар бібліотекарів / Є. Кузьменко // Черкас. правда. – 1963. – 20 серп. (№ 196). – С. 3.
8. Щоб книга стала добрим другом : [з досвіду роботи б-к Черкащини] / Я. Кузьменко // Черкас. правда. – 1967. – 14 лют. (№ 38). – С. 3.
9. Пошук покликав у дорогу : [досвід Черкас. обл. б-ки ім. В. Маяковського по розповсюдженню передового досвіду роботи б-к з читачами] / Є. Кузьменко // Соц. культура. – 1969. – № 9. – С. 18.
10. Добрі послуги бібліотеки : [зв'язки б-ки з виробництвом] / Є. Кузьменко // Черкас. правда. – 1970. – 17 груд. (№ 293). – С. 3.
11. Семінар бібліотечних працівників / Є. Кузьменко // Черкас. правда. – 1971. – 11 трав. (№ 107). – С. 3.
12. Дні поезії [в б-ці] / Євдокія Кузьменко // Молодь Черкащини. – 1973. – 31 лип. (№ 90). – С. 3.
13. Любіть книгу : бібліотекарі – будівельникам / Є. П. Кузьменко // Молодь Черкащини. – 1973. – 14 серп. (№ 96). – С. 3.
14. Нова книжкова скарбниця : [відкриття нового приміщення обл. б-ки] / Є. Кузьменко // Черкас. правда. – 1973. – 28 груд. (№ 303). – С. 2 : фот.
15. Новий відділ бібліотеки : [відділ літератури з питань мистецтва] / Є. Кузьменко // Черкас. правда. – 1973. – 27 лют. (№ 49). – С. 3.
16. У пам'яті поколінь : [робота клубу ветеранів війни і праці при обл. б-ці] / Є. Кузьменко // Черкас. правда. – 17 лют. (№ 41). – С. 2.

17. Служити всенародній справі : [зв'язки бібліотеки з підприємствами міста та області] / Є. Кузьменко // Черкас. правда. – 1976. – 7 лют. (№ 31). – С. 2.

18. Ювілей бібліотеки : [25 р. з часу орг-ції обл. б-ки] / Є. П. Кузьменко // Черкас. правда. – 1979. – 27 квіт. (№ 98). – С. 4.

Матеріали про життя та діяльність Євдокії Кузьменко

1. Бугаєнко, К. С. Бібліотечна справа Черкащини: від першоджерел до сьогодення : іст.-краєзнавчий нарис / К. С. Бугаєнко. – Черкаси : Вертикаль, 2023. – 172 с. : фот.

Книга присвячена Євдокії Петрівні Кузьменко – першому директору Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки, заслуженому працівнику культури. Висвітлюється історія розвитку бібліотечної справи та становлення бібліотек Черкащини, їх функціонування в різних суспільно-політичних умовах, діяльність Євдокії Кузьменко на посаді директорки бібліотеки.

2. 100 років від дня народження фундаторки бібліотечної справи на Черкащині Є. П. Кузьменко (10.03.1924-02.07.1996) // Календар пам'ятних дат Черкащини на 2024 рік. – Черкаси, 2023. – С. 54–55 : фот.

3. Бугаєнко, К. Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка : сторінки історії : [зокрема, про 30-річну діяльність Євдокії Кузьменко на посаді директорки б-ки] / Клавдія Бугаєнко // Наука і суспільство. – 2014. – № 9/10. – С. 36–42.

4. Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка : роки поступу (1899–2009) : до 110-річчя б-ки / [уклад.: К. С. Бугаєнко, Т. В. Горда, Л. Т. Демченко та ін. ; ред. Г. С. Круглякова]. – Черкаси, 2009. – 161 с. : фот.

5. Кузьменко Є. П. (10.03.1924-02.07.1996) // Галерея портретів. – Черкаси, 2006. – Вип. 1 : Фундатори бібліотечної справи Черкащини. – С. 3 : фот.

6. Кузьменко Євдокія Петрівна (10.03.1924–02.07.1996) : [біогр. довідка] // Діячі культури і мистецтв Черкащини – лауреати премій і почесних звань : довідник. – Черкаси, 2003. – С. 21.

7. Плахута, О. Наш директор : [про Є. Кузьменко, директорку Черкас. обл. б-ки] / О. Плахута // Черкас. правда. – 1984. – 10 берез. (№ 60). – С. 4.

8. Є. Кузьменко, директор Черкаської обласної бібліотеки для дорослих імені В. В. Маяковського : [кольорове фото] // Соц. культура. – 1966. – № 3. – 1-а с. обкл.

50 років із часу відкриття нової будівлі Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка

У грудні 1973 року відбулося урочисте відкриття нового приміщення обласної бібліотеки, яке звели будівельники будівельно-монтажних управлінь №1 і №4 тресту «Черкасижитлобуд». Авторами проекту були архітектори філіалу інституту «Діпроцивільпромбуд».

1. Буде палац книги : [початок робіт по будівництву б-ки] // Черкас. правда. – 1969. – 31 січ. (№ 26). – С. 3.

2. [Ескіз майбутньої бібліотеки, спроєктованої Черкаським філіалом інституту «Діпроцивільпромбуд»] // Черкас. правда. – 1969. – 2 жовт. (№ 230). – С. 3 : фот.

3. Перші кроки до новосілля : [підготовка площадки для будівництва б-ки] // Черкас. правда. – 1971. – 30 верес. (№ 227). – С. 3.

4. Книжчине новосілля : [переселення обл. б-ки в нове приміщення] // Черкас. правда. – 1973. – 14 жовт. (№ 242). – С. 4.

5. [Новое здание областной библиотеки в Черкассах] // Правда Украины. – 1973. – 16 нояб. (№ 269). – С. 4 : фот.

6. Дарунок читачам : [нове приміщення обл. б-ки] // Молодь Черкащини. – 1973. – 29 груд. (№ 155). – С. 3 : фот.

7. Книжкины новоселья // Правда Украины. – 1974. – 3 янв. (№ 2). – С. 4.

8. Єременко, М. Новосілля книги : [нове приміщення обл. б-ки ім. В. Маяковського] / М. Єременко // Робіт. газ. – 1974. – 5 січ. (№ 4). – С. 4.

9. Капустін, В. Для черкаських книголюбів : [гостинно відчинилися двері щойно збудованої б-ки ім. В. Маяковського] / Володимир Капустін // Літ. Україна. – 1974. – 11 січ. (№ 3). – С. 1.

10. У залах бібліотеки : [про нове приміщення обл. б-ки] // Сіл. вісті. – 1974. – 13 січ. (№ 11). – С. 4.

ЗМІСТ

Від укладачів.....	3
Фундаторка бібліотечної справи Черкащини.....	4
Шлях до книги.....	4
Розвиток, розквіт, нові перспективи.....	5
Публікації Євдокії Кузьменко.....	12
Матеріали про життя та діяльність Євдокії Кузьменко.....	13
50 років із часу відкриття нової будівлі Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка.....	14

Біобібліографічне видання

ЛЮДИНА. ДИРЕКТОР. ОСОБИСТІТЬ

До 100-річчя від дня народження Є. П. Кузьменко

Біобібліографічний нарис

Укладачі

Адешелідзе Надія Володимирівна

Дяглюк Ольга Іванівна

Відповідальна за випуск

Л. Д. Дядик

Редагування

О. І. Дяглюк

Формат 60x84/16

Видавець і виготовлювач

Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова бібліотека

імені Тараса Шевченка»,

вул. Байди-Вишневецького, 8, м. Черкаси, 18001

Підписано до друку 22.02.2024. Тир. 35. Ксерокс ОУНБ імені
Тараса Шевченка